

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 50 Volume: 10 Issue: 50

Haziran 2017 June 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

DİNİ İNANÇ VE TUTUMLARIN DOĞURGANLIK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ (VAN İLİ ÖRNEĞİ)*

THE EFFECTS OF RELIGIOUS BELIEFS AND ATTITUDES ON FERTILITY (VAN PROVINCE EXAMPLE)

Suzan KARAOĞLAN**

Mehmet Zeki DUMAN***

Öz

Bu makalede, dini inanç ve tutumların doğurganlık üzerindeki etkisini anlamaya dönük bir amaçtan hareketle, genel olarak din, toplum ve kadın ilişkisi, özelde de dini inançların doğurganlık süreçlerindeki rolü üzerinde durmuştur. Dindar kadınların doğurganlık deneyimlerini, evlilik süreçlerini ve toplumsal cinsiyet algılarını sosyo-kültürel boyutlarıyla sorunsallaştıran çalışma, özellikle geleneksel toplumlarda baskın bir fenomen olarak beliren dinin, kadın bedenine ve kimliğine yönelik tutumunu sorgulamaya, doğurganlığa ilişkin politikaları tartışmaya ve günümüzde muhafazakar ideolojinin annelik ve kadınlık statülerine attığı değeri eleştirmeye çalışmıştır. Çalışmada örnekleme dâhil olan dindar kadınların yükseköğrenim görmüş, meslek sahibi ve çalışıyor olmalarından kaynaklanıyor olsa gerektir, genelde doğurganlık tercihlerinde dini öğretileri referans almadıkları dolayısıyla sahip oldukları dini inanç ve tutumların, onların doğurganlık deneyimlerinde belirleyici ve ayırıcı bir rol oynamadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Dini İnanç ve Tutumlar, Doğurganlık, Dindar Kadınlar, Toplumsal Cinsiyet.

Abstract

In this article, Via the aim of understanding the effects of religious beliefs and attitudes on fertility, the relation of religion with women and society in general and the role of religious beliefs during the fertility process in particular, have been emphasized. The study that questions the fertility experiences of religious women through the marriage process and their social gender perceptions with socio-cultural dimensions, especially criticises the religious policies and conservative ideologies as a phenomena which influences the position of women with its attitudes during fertility process as a gender and a social phenomena. In the study, probably owing to the fact that the religious women who attended the sample group of the study were mostly college graduated and professional working mothers, it is concluded that the sample religious women group don't base the religious references directly in their fertility process and the effects of religious beliefs and attitudes have not impacted their fertility preferences considerably.

Keywords: Religious Beliefs and Attitudes, Fertility, Devout Women, Gender.

Giriş

Dinler, ortaya çıktığı günden bugüne mensuplarının sadece inançlarını, değerlerini ve ahlâki yargılarını değil, aynı zamanda maddi kültürü oluşturan toplumsal yapı ve kurumları da belirleyen en önemli olguların başında gelmiştir. Geçmiş, neredeyse insanlık tarihi kadar eskiye götürülebilen dinin, toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamda üstlendiği çok önemli rolleri bulunmaktadır: Zira tarih boyunca inanan topluluklar, günlük yaşam sosyolojilerini üyesi oldukları dinin normlarına göre belirlemeye, sosyal ve ahlâki değerlerini bağlı oldukları dinin kurallarına göre düzenlemeye çalışmışlardır.

Bu açıdan bakıldığında sosyal bir gerçeklik alanı olarak toplumun dinle olduğu kadar, kutsal bir kozmosu inşa eden dinin de toplumla doğrudan ilişkisi olduğu görülecektir. Nitekim bugüne kadar din antropolojisinde yapılmış olan araştırmalar¹ göstermiştir ki, dünyasal-tarihsel süreçte dinle teması olmamış ya da herhangi bir dini inançla ilişkisi bulunmamış topluluklar görülmemiştir. Dinin, evrensel olma iddiasıyla beraber, toplumsal yaşamı değiştirme, dönüştürme ve düzenleme gücü de olmuştur. Başka bir

* Bu Çalışma, Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında hazırlanan ve danışmanlığını Doç. Dr. M. Zeki Duman'ın yaptığı "Dini İnanç, Tutumlar ve Doğurganlık (Van'da Yükseköğrenim Görmüş Dindar Kadınlar Üzerine Bir Araştırma) adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiş olup, Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından, SYL-2017-5707 nolu proje koduyla desteklenmiştir.

** Yüzcüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

*** Doç. Dr., Yüzcüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

¹ Bugüne kadar din olgusunun insanlığın varoluşuyla beraber ortaya çıktığını veya en ilkel topluluklarda bile dini inanç ve pratiklerin görüldüğünü ortaya koyan bir dizi bilimsel araştırma yapılmıştır. Söz konusu araştırmalara ilişkin daha Daha geniş ayrıntılara bakmak için şu kaynaklara bakılabilir: Richley H. Crapo, *Anthropology of Religion: The Unity and Diversity of Religions*, McGraw-Hill Humanities, 2002; Brian Morris, *Religion and Anthropology: A Critical Introduction*, Cambridge University Press, 2005; Robert L. Winzeler *Anthropology and Religion: What We Know, Think, and Question*, AltaMira Press, 2012; William E. Paden, *Religious Worlds: The Comparative Study of Religion*, Beacon Press, 1994; Allan Menzies, *History of Religion: A Sketch of Primitive Religious Beliefs and Practices, and of the Origin and Character of the Great Systems*, Adamant Media Corporation, 2005; Daniel Garrison Brinton, *Religions of Primitive Peoples*, University of Michigan Library Press, 2009.

değişle referansını kutsal inançtan alan din, toplumun belli kurallar içinde yaşamasını isteyen ve koyduğu kurullarla onu denetleyen ve düzenleyen bir mekanizma olarak işlev görmüştür.

Dinin bireyin yaşamında kapladığı alan, onun toplum üzerinde kurduğu hâkimiyetle doğrudan ilişkilidir. Zira toplumsal değerlerin dini inançlara dayanması ya da toplumsal kurumların dini bir nitelik taşıması, bireyin sadece kamusal yaşamında değil, kişisel tercihlerini de belirleyen özel yaşamında da etkili olmuştur. Çünkü sosyal bir olgu olarak din, aynı zamanda bireyin günlük yaşam pratiklerini, ideolojisini, değerlerini, tutumlarını, davranışlarını, inanç ve ilkelerini toplumsal ilişkiler içinde düzenlemeye çalışır.

Gerek bireysel anlamda kişinin peşine düştüğü anlam arayışı olsun, gerekse Weber'yan anlamda püriten ahlâkın zaferi olsun, nihayetinde dünya kurma sürecinde dini inanç, yukarıda da belirtildiği gibi bireylerin özel ve kamusal yaşam pratiklerini, kişisel tercihlerini, sosyal ve ekonomik düzenini, siyasal ve kültürel habituslarını etkilemede, belirlemede ve bunları yeniden üretmede hiç bir kurumun yapamadığı ölçüde/düzeyde başarılı olmuştur. Buradan hareketle dini inanç ve tutumların, bireyin içinde bulunduğu toplumsal koşullardan bağımsız olarak şekillenmediğini, aynı şekilde dini inancın her toplumun nesnel ve verili şartlarına bağlı olarak birey üzerinde etkili olduğunu belirtmek gerekir.

Dini inanç ve tutumların, birey üzerindeki etkileri hayatın her alanında özellikle de kadın ve erkek ilişkilerinde görmek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında genelde dinlerin, özelde de tek tanrılı dinlerin, toplumlara dini temelde bir yaşam tarzı dayattığını ve dini temeldeki bu yaşam tarzının ataerkil zihniyetin tarih boyunca toplumu "erkeklik" ve "kadınlık" dikotomilerine ayırmak suretiyle toplumu cinsiyet temelinde ayırtmaya çalıştığı görülecektir. Cinsiyete dayalı eşitsiz, kadının aleyhine olan bu kategorik ayrımı yapan dinler, üyelerine belli bir hayat görüşü sunarken, bu hayat görüşünü yaşamlarının her alanında uygulamalarını da talep etmiştir.

Dinlerin özellikle kadınlara biçtiği rol ve atfettiği değerler ise genellikle onun doğurganlık özelliği etrafında şekil almış ve toplum içerisinde "annelik" ideolojisinin belirlenmesinde rol oynamıştır. Bilindiği gibi kadının bedeninde doğumun gerçekleşmesi, kadına dinler tarafından bir kutsiyet atfetmekte ve kadın, ancak anne olduktan sonra toplum içinde saygınlığını kazanmaktadır. Öte yandan doğurganlık özelliği bulunmayan -kısır- kadın, lanetli ve günahattan arınmamış- doğum sancısı çekmemiş- olarak konumlanmaktadır. Zira doğurgan kadın, dini inançların hâkim olduğu coğrafyalarda soyu devam ettiren ve sayıca nüfusu belirleyen özelliğiyle tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu özelliği nedeniyle de, çoğu zaman toplumda saygınlığı artmaktadır.

Genelde dinlerin özelde de tek tanrılı dinlerin sıkça kadının doğurganlık özelliğini öne çıkarması, sanıldığı gibi erkek ve kadın ilişkilerinde kadına bir ayrıcalık olanağını sunmamıştır. Aslında doğurgan kadın, toplumun temeli olan aile kurumunun devamını sağlamakla hem varoluşsal kimliğinin ayrırcı özelliğini ortaya koymakta, hem de üretici bir kimlik olarak çocuğun yetişmesinde, büyümesinde ve dolayısıyla toplumun sağlıklı bir biçimde devamını sağlamaktadır. Ancak, kadının bu ayrıcalıklı durumu, özellikle erkek egemen kültürün içinde eritilmekte ve eril sistem tarafından baskılanmaktadır. Aynı şekilde eril zihniyet, bu durumu normalleştirmek ve meşrulaştırmak için de çoğunlukla dini inançları kullanmaktadır.

Dini inanç ve tutumların çocuk doğurganlığı üzerindeki etkisini anlamaya dönük bir araştırma özelliğini/niteliğini gösteren bu çalışma, genelde "kadın ve din" ilişkisini, özelde de "çocuk doğurganlığında dini inancın rolü" nü ele alacaktır. Ayrıca, genelde Türkiye'de, özelde de Van ilinin de içinde bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesinde çocuk doğurganlığını etkileyen sosyal, kültürel, ekonomik ve politik faktörlerin inceleneceği bu çalışmada, dini inanç ve tutumların nüfus politikalarına olan etkisi de ele alınacaktır. Zira Türkiye'de, uzun bir süredir doğurganlık hızı düştüğü için, nüfusun yenilenme düzeyini arttırmaya dönük sosyal politikalara başvurulmaktadır.

2. Dini İnanç ve Tutumların Birey ve Toplum Üzerindeki Etkisi

Dinler, ortaya çıktığı günden bugüne mensuplarının sadece inançlarını, değerlerini ve ahlâki yargılarını değil, aynı zamanda maddi kültürü oluşturan toplumsal yapı ve kurumları da belirleyen en önemli olguların başında gelmiştir. Geçmiş, neredeyse insanlık tarihi kadar eskiye götürülebilen dinin, toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamda üstlendiği çok önemli rolleri bulunmaktadır: Zira tarih boyunca inanan topluluklar, günlük yaşam sosyolojilerini üyesi oldukları dinin normlarına göre belirlemeye, sosyal ve ahlaki değerlerini, bağlı oldukları dinin kurallarına göre düzenlemeye çalışmışlardır.

Bu açıdan bakıldığında sosyal bir gerçeklik olarak toplumun dinle olduğu kadar, kutsal bir kozmosu inşa eden dinin de toplumla doğrudan ilişkisi söz konusudur. Nitekim bugüne kadar din antropolojisinde yapılmış olan araştırmalar² göstermiştir ki, dünyasal-tarihsel süreçte dinle teması olmamış ya da herhangi bir dini inançla ilişkisi bulunmamış topluluklar görülmemiştir. Dinin, evrensel olma iddiası yanında,

² Bu konuyla ilgili daha geniş ayrıntı için şu kaynaklara bakılabilir: Richley H. Crapo, *Anthropology of Religion: The Unity and Diversity of Religions*, McGraw-Hill Humanities, 2002, Brian Morris, *Religion and Anthropology: A Critical Introduction*, Cambridge University Press, 2005, Robert L. Winzeler *Anthropology and Religion: What We Know, Think, and Question*, AltaMira Press, 2012.

toplumsal yaşamı değiştirme, dönüştürme ve düzenleme gücü de bulunmaktadır. Başka bir değişle referansını kutsallıktan alan din, toplumun belli kurallar içinde yaşamasını isteyen ve koyduğu kurullarla onu denetleyen ve düzenleyen bir mekanizma olarak işlev görür.

Başta tek tanrılı olmak üzere tarihte görülmüş dinlerin en önemli özelliği, içinde doğdukları toplumsallığı dini bir temelde inşa etmeye çalışmasıdır. Dolayısıyla dinin, beşeri/dünyevi bir girişim olduğu kadar, ruhani/tinsel bir inanç biçimi olduğu da söylenbilir. Nitekim dinler, insanı muhatap alırken, öncelikle dünyasını nasıl inşa etmesi ve bu inşa sürecinde hangi referansları temel alması, hangi kural ve kaidelere uyması gerektiği gibi hususlarda öğüt vermekle kalmaz, insana, bu gereklilikleri istenildiği biçimde yerine getirmede içinde öte dünyada bazı cezai müeyyidelerle karşı karşıya kalınacağının bilgisini de verir.

Din, insana ilişkin ortaya koyduğu bu yaptırım normlar ve kurullarla, adeta onun yaşamını içinde bulunduğu toplumla birlikte ve dini bir temelde düzenlenmesini hedefler. Bu hedefe yürürken insanın tutunabileceği yegne dal, gücünü aşkından, bilgisini kutsaldan alan teolojik epistemedir. Zira özellikle laik çevrelerin iddia ettiği gibi din, sadece insan ile tanrı arasında kalması gereken sınırlı bir ilişki, ya da insanın kendi tercihi olarak kabul edip içselleştirdiği bir inanç biçimi değildir. Hiçbir din, bu anlamada mensuplarına sadece tebliğ ettikleriyle sorumlu olduğunu söylemez. Aksine, dini tebliğin muhatabı olan kişi, dini inancını içinde büyüdüğü aileden başlamak zer ilişki kurduğu herkesle paylaşmak, onlara dini kuralları hatırlatmak ve mümkünse yaşamalarını sağlamak yönünde bir sorumluluk da taşımaktadır.

Dinin bireyin yaşamında kapladığı alan, onun toplum üzerinde kurduğu hakimiyetle doğrudan ilişkilidir. Toplumsal değerlerin dini inançlara dayanması ya da toplumsal kurumların dini bir nitelik taşması, bireyin sadece kamusal yaşamda değil, aynı zamanda kişisel tercihlerini de belirleyen özel yaşamında da etkili olmuştur. Çünkü sosyal bir olgu olarak din, aynı zamanda bireyin günlük yaşam pratiklerini, ideolojisini, değerlerini, tutumlarını, davranışlarını, inanç ve ilkelerini toplumsal ilişkiler içinde düzenler. Böylece insan aktivitesinin ürünü olan toplum, zorlayıcı gücüyle kendisini ortaya koyar. Onun nesnel gerçekliği karşısında bireyin çok fazla yapabileceği bir Őeyi olmaz.

Toplumun zorlayıcı nesnellıği, elbette daha çok sosyal kontrol mekanizmaları veya sosyal denetleme araçlarıyla ortaya çıkar. Bu anlamda her toplum, üyelerinin yaşamını belli bir düzen içinde devam edebilmesini sağlamak için aile, hukuk ve eğitim başta olmak üzere yapısal kurumlar meydana getirmiştir. Toplum, kendi nesnel gerçekliğini söz konusu kurumlar aracılığıyla birey üzerinde ortaya koyarken bu anlamda en çok din kurumuna ihtiyaç duymuştur. Çünkü birey için sadece bir mana arayışı süreci olarak değil, aynı zamanda toplum için bir sosyal kontrol ve denetleme işlevi de gören ve aşkın kökeniyle kozmik düzeni sağlayan dinin, bir bütün olarak insan yaşamında vazgeçilmez bir yeri bulunmaktadır.

Kutsal bir düzenin ve anlamlı bir yaşamın izlerini süren dinin, doğal olarak birey için ehemmiyeti tartışılmazdır. Kültürel bir fenomen olarak dinin söz konusu ehemmiyeti, bireyin onun aracılığıyla kutsal tecrübe etmesinden kaynaklanmaktadır. Bireyin kutsal alanla yaşadığı tecrübe ve bu tecrübeyi gerçekleştirebildiği alan, hiç Şüphesiz ki kendisinin de içinde bulunduğu ve onun bir parçası olarak yaşamına devam ettiği toplumun ve o toplumun yarattığı kurumlardır. Bir sosyal düzen ve anlam arayışı olarak dinin, toplumsal kurumları yasaladışması neticesinde bireyin hem toplumla organik bağı gerçekleşmiş, hem de yesi olduğu toplumun düzenini yeniden üretmiş olur. Bu yeniden üretim sürecinde din, aynı zamanda toplumun en temel değerlerini de sembolik düzeyde de olsa meşrulaştırır.

Dinin birey ile veya bireyin din ile olan ilişkisine bakıldığında karşımıza, toplumun kurumları aracılığıyla kendi düzenini muhafaza etmeye çalıştığı gerçeği ortaya çıkacaktır. Zira toplum, yukarıda da belirtildiği gibi sadece nesnel gerçekliği ve kurumsal yapısıyla değil, aynı zamanda bireyin öznel bilincini de oluşturma ve denetleme gücünü elinde bulundurmaktadır. Bu gücünü dini kurumlar aracılığıyla bireye dikte eden toplum, adeta yaşam alanlarını belirlemekte ve kendi tasarrufu dışında bir alan bırakmamaktadır. Onun için bireyin toplumdan, özellikle de geleneksel ve dini değerlerin baskın olduğu toplumlardan uzaklaşması kendisi için ciddi bir risk oluşturacaktır.

Toplumdan köklü bir uzaklaşma veya toplumun dini değerlerine muhalefet, kişinin karşı karşıya kalabileceği en büyük tehditlerden biridir. Zira, akılı başında olmak toplumla uyumlu yaşamakla eşdeğer görüldüğü bir sosyal düzende, bu tehditle yaşamak pek mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla, kültürün olduğu kadar, toplumsal düzenin de en önemli bileşeni olan dinin, ferdin yaşamı üzerindeki etkisi tahminlerin ötesindedir. Bu etkiyi daha derinlemesine anlamak için bireyin varoluşsal yaşamında din aracılığıyla kurduğu simetrik ilişkiyi ortaya koymak gerekir. Çünkü, dinler, nihayetinde bireyin anlam dünyasında karşılığı olan inanç sistemleridir.

İnsanın din aracılığıyla kendi anlam dünyasını inşa etmeye kalkışması, din sosyolojisinin de en çok üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir. Klasik sosyologların özellikle de Weber'in dile getirdiği ve endüstriyel kapitalizmin doğuşuna kaynaklık ettiği düşündüğü dinin toplumsal düzeyde yapısal değişime neden olduğu gerçeği/tespiti halen günümüzde tartışılmaktadır. Bu tartışmanın iki temel

boyutundan söz etmek mümkündür. Bunlardan biri dini düşüncenin birey açısından karşılığının ne olduğu ve bu karşılığın onun hem içsel hem de dışsal dünyasında nasıl tezahür ettiği, ikincisi de dinin toplumsal yapının temel birimi olan iktisadi ilişkileri ne ölçüde etkilediği ve bu etkinin toplumların gelişmesinden ne ölçüde rol oynadığı ile ilgilidir.

Dinin öncelikle insan hayatında çok önemli bir yer edindiği ve bunun temel nedeninin varoluşsal kaygılar taşıyan insanın ontolojik ve teolojik temeldeki soru(n)larının karşılığını/cevaplarını, ancak dinde bulunduğu tespitine sıkça rastlamaktayız. Bu tespiti yaparken dinin birey için bir anlam arayışı olduğu kadar, hayatına yön vermede bir pusula işlevi gördüğü gerçeğini de vurgulamalıyız. Nitekim din sosyolojisinin olduğu kadar kadim felsefenin de metafiziği temellendirilmeye çalışması veya metafiziksel sorunları konu edinmesi, dinin insan için ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Çünkü insanlar tarih boyunca anlamlı bir dünyanın inşa edilmesinde beşeri girişimlerde bulunmaktan asla vazgeçmemişlerdir. Bu girişimde din, insanoğlu için hayati bir rol oynamıştır denilebilir.

İkincisi, insanlar yine tarih boyunca üretim ve tüketime dayalı ekonomik ilişkiler içinde olmuşlardır. Marks'ın sosyal teorisinin adeta temelini oluşturan bu üretim ve tüketim ilişkilerinin dini inançla olan ilişkisini teorik düzlemde ve sistematik bir açıdan ele alan ilk sosyolog Weber olmuştur. Weber, bize, Marksist yaklaşımın aksine toplumsal gelişmenin kökeninde iktisadi süreçler değil, daha çok dini inanç biçimlerinin rol oynadığını söyleyerek, sosyal analize önemli bir katkı sunmuştur. Kendi teorisinin belkemiğini oluşturan Protestan ahlak anlayışının Batı toplumlarının kalkınmasında ve ilerlemesinde ne ölçüde rol oynadığını anlatırken, temel argümanlarını dini anlayıştan almıştır.

Gerek bireysel anlamda kişinin peşine düştüğü anlam arayışı olsun, gerekse Weber'yan anlamda püriten ahlâkın zaferi olsun nihayetinde dünya kurma sürecinde ve din, bireylerin özel ve kamusal yaşam pratiklerini, kişisel tercihlerini, sosyal ve ekonomik düzenlerini, siyasal ve kültürel habituslarını etkilemede, belirlemede ve bunları yeniden üretmede hiç bir kurumun yapamadığı ölçüde/düzeyde başarılı olmuştur. Buradan hareketle dini inanç ve tutumların, bireyin içinde bulunduğu toplumsal koşullardan bağımsız olarak şekillenmediğini, aynı şekilde dini inancın her toplumun nesnel ve verili şartlarına bağlı olarak birey üzerinde etkili olduğunu belirtmek gerekir. Bundan dolayıdır ki, her dini anlayış, mensuplarına uymalarını istediği ve ısrarla yerine getirmesini istediği farklı bir hayat tarzı sunmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında genelde dinlerin, özeldede tek tanrılı dinlerin toplumlarına dini temelde bir yaşam tarzını dayattığını ve dini temeldeki bu yaşam tarzını kendi ataerkil sistemi için kullanmaktan geri durmayan eril zihniyetin tarih boyunca toplumu "erkeklik" ve "kadınlık" dikotomilerine ayırmak suretiyle toplumu cinsiyet temelinde ayırıştırmaya çalıştığı görülecektir. Bu kategorik ayrımı yapan dinler, üyelerine belli bir hayat görüşü sunarken, aynı zamanda bu hayat görüşünü yaşamlarının her alanında uygulamalarını da talep etmiştir. Çünkü dinler, yukarıda da belirtildiği gibi, salt kutsal metinlerden ibaret olan ve müritlerine sadece telkinde bulunan inanç sistemleri değildir, aynı zamanda üyelerinden katıksız bir sadakat ve itaat isteyen, emirlerin olduğu gibi yaşanmasını isteyen ve dolayısıyla dünya kurma ve idame ettirme sürecinde sürekli kendisinin takip edilmesini isteyen bir değerler dünyasının adıdır.

Bu değerler dünyasında hiç şüphesiz ki kadının ve erkeğin toplum içindeki rolü, statüsü ve konumu yine din aracılığıyla belirlenmeye ve temelde de erkek karşısında kadının denetlenmesini de aşan boyutlarda sömürülmesini isteyen bir ataerkil sistemin izlerini bulmaktayız. Bu izleri takip ederken tarihsel-dünyasal süreçleri dikkate almakta yarar vardır. Zira, insanlık var olduğu günden bugüne kadın ve erkek ilişkileri toplumsal yaşamın en önemli yanını oluşturmuştur. Bu bağlamda dini inançların ardında yatan tarihsel ve toplumsal süreçler, söz konusu kadınlık ve erkeklik rollerinin oluşmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Bu rollerin ve dolayısıyla toplumsal cinsiyetin oluşmasında mevcut egemen eril düzenin suç ortaklığını dini kurumların yapması hiç de şaşırtıcı olmamıştır.

Dinlerin, toplumu önce cinsiyet temelinde ayırmasının, sonra da bu ayırmadan hareketle erkek egemen bir düzen inşa etmeye çalışmasının tarihsel izlerine bakıldığında karşımıza farklı bir biçimde "mülkiyet ilişkileri"nin çıktığını görmekteyiz. Nitekim antropolojik çalışmalar, insanlık tarihinin ilk dönemlerinde avcı ve toplayıcılıkla geçinen topluluklarda kadın ve erkeğin toplumsal rollerinin farklı yaşam biçimlerine bağlı olarak değiştiğini, kadınların genelde ev ve çevresiyle sınırlı bir yaşamı olurken, evin geçimini sağlamak üzere dışarıya avlanmaya giden erkeklerin daha güç işlerle uğraştığını göstermiştir. Bu farklı işbölümünde mülkiyet söz konusu olmadığı için toplumsal temelde bir cinsiyet ayrımı yaşanmadığını iddia edenler olduğu gibi, kadının gerek ev işlerini üstlenmesi ve gerekse soyun devamını sağlamak üzere çocuk doğurması gibi özelliklerinden dolayı daha baskın geldiğini iddia edenler de olmuştur.

İnsanların yerleşik hayata geçtiği ve pre-kentlerin doğduğu neolitik dönem, erkeklerin o güne kadar toplumda sahip olmadıkları yeni rolleri edinmelerini sağlamıştır. Zira tarımın başlamasıyla kas gücünü gerektiren işlerde erkeklerin çalışmaya başlaması aynı zamanda erkeğin mülkiyeti kontrol etme ve elinde bulundurma gücünü de vermiş ve bu durum, doğal olarak kadının erkeğe göre toplumsal ve kamusal alanda geri plana itilmesine neden olmuştur. Gücü ve mülkiyeti elinde geçiren erkek, o dönemde ortaya çıkan

dinlerin kadın ve erkeğe tanımını ve toplum içindeki hak ve hukukunu, kendi lehinde olacak biçimde kimi zaman değiştirmeye ama genellikle de kullanmaya çalışmıştır. Dinlerin eril bir dili öne çıkarmasının ve erkek karşısında kadını ikincilleştirmeye çalışmasının yukarıda söz konusu edilen tarihsel ve toplumsal süreçlerden bağımız gelişmediğini belirtmek gerekir.

Bu tarihsel ve toplumsal süreçlerin bir sonucu olarak şekillenen toplumsal cinsiyet, bilindiği gibi kadına ve erkeğe toplum tarafından atfedilen değerlerin bütününe oluşturmaktadır. Biyolojik cinsiyetten ayrı olarak toplumsal cinsiyet, adeta bir hamur gibi tarihi seyir içinde kültürler tarafından farklı şekiller verilip toplumsal bağlamda konumlandırılmıştır. Gerek bireysel, gerekse de toplumsal olarak kabul görülen "kadınlık" ve "erkeklik" rolleri üzerinden tartışmaların yapıldığı bu alana dair çalışmalar, erkeklerin egemen olduğu toplumsal yapı -ataerki- içerisinde kadınların değersiz görüldüğünü, ezildiğini, her anlamda ayrımcılığa uğradığını, yok sayıldığını ve bunu bir takım toplumsal araçlarla nasıl meşru bir zemine dayandırıldığını açıklamaktadır.

Dinin, ataerkinin tekelinde en etkili meşrulaştırma aracı olduğu savından hareketle, kadının ve erkeğin toplum içerisinde nasıl konumlanması gerektiğine ilişkin ileri sürdüğü "kutsal" söylemleri, katı toplumsal cinsiyet sistemlerinin kurulmasına ve hemen her toplumda her iki cins arasında sonradan iyileştirilmesi zor ilişkilerin oluşmasına da kaynaklık etmiştir. Özellikle Semitik-İbrahimi gelenek içerisinde yer alan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet, ataerki toplumsal bir yapıda doğup geliştiklerinden yine böyle bir yapılanmanın ön plana çıkmasına neden olmuş ve kadınlara yönelik tutumlarında ise erkek hâkim bir yaklaşımın baskın hale gelmesinde rol oynamıştır.

Dinlerin kadınlara biçtiği rol ve attettiği değerler ise genellikle onun doğurganlık özelliği etrafında şekil almakta ve toplum içerisinde "annelik" ideolojisinin belirlenmesinde rol oynamaktadır. Bilindiği gibi kadının bedeninde doğumun gerçekleşmesi, kadına dinler tarafından bir kutsiyet vazetmekte ve kadın, ancak anne olduktan sonra toplum içinde saygınlığını kazanmaktadır. Öte yandan doğurganlık özelliği bulunmayan -kısır- kadın, lanetli ve gūnahtan arınmamış- doğum sancısı çekmemiş- olarak konumlanmaktadır. Zira doğurgan kadın, dini inançların hakim olduğu coğrafyalarda soyu devam ettiren ve sayıca nüfusu belirleyen özelliğiyle tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu özelliği nedeniyle de, kimi zaman toplumda saygınlığı artmaktadır.

Dini inanç ve tutumların baskın olduğu toplumlarda kadının kimliği yukarıda da belirtildiği gibi doğurganlık özelliğine bağlı olarak yapılmakta ve özellikle de erkek egemen kültürün hakim olduğu ülkelerde kadına iki açıdan yaklaşılmaktadır. Birincisi, kadın, toplumun temelini oluşturan aile kurumunun en önemli figürüdür ve bu kurumun ayakta kalmasını sağlayacak doğurganlık özelliğine haizdir. Bundan dolayı kadına yine erkeklerin cevaz verdiği ölçüde toplumsal yaşama katılmasına izin verilir. İkincisi, kadın okuyamayan, düşünmeyen, iş gücüne katılamayan ve genellikle ev ve çocuk bakmakla sınırlı bir kimlikle tanımlanmaktadır ki, bu kimlik, kadını erkek karşısında ikincilleştiren bir konuma sebebiyet vermiştir.

Genelde dinlerin özelde de tek tanrılı dinlerin sıkça kadının doğurganlık özelliğini öne çıkarması, sanıldığı gibi erkek ve kadın ilişkilerinde kadına bir ayrıcalık olanağını sunmamıştır. Aslında doğurgan kadın, toplumun temeli olan aile kurumunun devamını sağlamakla hem varoluşsal kimliğinin ayrırcı özelliğini ortaya koymakta hem de üretici bir kimlik olarak çocuğun yetişmesinde, büyümesinde ve dolayısıyla toplumun sağlıklı bir biçimde devamını sağlamaktadır. Ancak, kadının bu ayrıcalıklı durumu, özellikle erkek egemen kültürün içinde eritilmekte ve eril sistem tarafından baskılanmaktadır. Aynı şekilde eril zihniyet, bu durumu normalleştirmek ve meşrulaştırmak içinde çoğunlukla dini inançları kullanmaktadır.

Semavi dinlerin, genellikle kadının doğurganlık özelliğine yönelik kimi zaman olumsuz kimi zaman da tersi ifadeler sarf etmesi, kadının toplumsal statüsünü ve konumunu geri plana itmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak kadınlar, dinlerin de kendilerine ilişkin telkinlerini kabul etmek mecburiyetinde kalmalarıyla sonuçlanmıştır. Doğurganlık bu açıdan kadının kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak onu tanımlayan ve ona bir değer atfetmesine yol açan ayrırcı bir özellik olarak görmek mümkündür. Ancak, aynı şekilde bu ayrırcı özelliği nedeniyle de kadının erkek tarafından aşağılanmasına ve değersizleştirilmesine yol açmıştır.

3. Din ve Doğurganlık

Dinlerin en önemli işlevlerinden biri de, mensuplarının günlük yaşamlarını belirli bir tutum ve davranış kalıbı içinde hareket etmelerini sağlamaktır. Bu anlamda hiç bir din mensuplarına keyfi davranmalarını öğütlemez. Zira dinler kutsal metinleriyle ortaya koydukları normlarla inananları belirli açılardan düşünmelerini ve belli bir tutum içinde hareket etmelerini sağlamaya çalışır. İnananlar, dinin öğretileri doğrultusunda hayatlarına çeki düzen verirler. Onun için dinin, aslında mensubu olanlara belirli bir dünya görüşü, belirli bir bakış açısı ve belirli bir yaklaşımı sağlamaya çalıştığını söylemek mümkündür. Nitekim inananlar, dünyada meydana gelen olayları inandıkları dinin penceresinden bakmaya ve yorumlamaya çalışırlar.

Din, dünya kurma, inşa etme ve onu yorumlama özelliğiyle insanlar arasında çok önemli bir işlev görmüştür. Bazı sosyal bilimcilerin de haklı olarak dile getirdikleri gibi din, aslında kutsal olanla kurulan bir ilişki ötesinde kutsalın dünyadaki tezahürünü sağlamaya çalışan (Berger, 2015) ve aynı zamanda dünyayı anlama ve yorumlamaya imkan veren çok önemli bir fenomendir (Mardin, 1992:25). Dinin kognitifsel (bilişsel) boyutu dikkate alındığında aslında yapmaya çalıştığı şeyin kendisine inananları dünya ve dünyevi olaylar karşısında nasıl bir tutum takınmaları gerektiğini ortaya koymak ve aşkın alanıyla ilişki kurmasını sağlamak olduğu görülecektir.

İnsanlar doğal olarak mensubu oldukları dinin öğretilerine, gereklerine, kurallarına ve yasaklarına uymak ve bunlara göre yaşamını tanzim etmektedirler. Zaten, dinin inanalardan beklediği şey de budur. Yani insanların dine dayanarak veya inandığı dinin gereklerine uyarak tabiat olayları karşısında tutum takınmalarını sağlamak, aynı şekilde sosyal hayatın olaylarına karşı belli bir tavır içinde olmak. Bu tavır alış, ekonomiden sanata, siyasetten ahlaka kadar hayatın her alanında kendisini gösterir. Özellikle de inananların evlilik, boşanma, kürtaj, çocuk yapma gibi özel yaşamlarıyla ilgili konularda kesin kurallara uyulmalarını ve bunlara göre tutum takınmaları istenir.

Hiç şüphesiz ki dinler, hayatın her alanına ilişkin değerlendirmelerde bulunurlar. Aynı şekilde, nüfus ve doğurganlık konusunda da belli bir tutuma sahipler. Özellikle Ortadoğu menşei tek tanrılı dinlerin üçü de aile, aile kurumuna ve annelik rolüne apayrı bir önem verdiklerini görüyoruz. Her ne kadar kadının aile içindeki konumu erkeğe göre daha düşük bir pozisyonda değerlendirilseler de nihai anlamda kadının üreme özelliğini ve çocuk doğurma potansiyelini göz ardı edememişlerdir. Aile kurumu içinde kadınına biçilen rol, söz konusu her üç dinin ayrılmaz yanını oluşturmaktadır.

Tarım toplumunun hüküm sürdüğü bir dönemde ortaya çıkan her üç tek tanrılı dinin, nüfus ve çocuk doğurganlığı konusundaki tutumlarının söz konusu içinde doğdukları coğrafi koşullardan, ekonomik yapılardan ve üretim ilişkilerinden bağımsız olmadığını görüyoruz. Tarım ve hayvancılığın temel geçim kaynağı olduğu bu dönemde erkek çocuğa sahip olmanın yaratacağı katma değer dikkate alınmıştır. Özellikle ataerkil ve eril egemen kültürün hakim olduğu yerlerde kız çocuklarından çok erkek çocuklarına önem verilmiştir. Yukarıda da değinildiği gibi özellikle Eski Yunan toplumunda savaşçı özellikleriyle öne çıkan Sparta'lılarda erkek çocuklar bir ailenin en önemli varlığı olarak değer görmüş ve devlet erkekleri savaşmak üzere ailelerinden alıp özel eğitimler vermeye çalışmıştır. Aynı şekilde İslam öncesi Arap Yarımadasında kız çocukları diri diri öldürülür, erkek çocuklar özel bir biçimde yetiştirilirdi.

Tek tanrılı dinlerin her üçü de çocuk doğurganlığın yasaklayan her tür tıbbi müdahaleye veya kürtaj gibi çocuk aldırma amaçlayan uygulamalara karşı çıkmışlardır. Dinler, doğum olayını tanrının bir lütfu ve tasarrufu olarak algılamışlar ve mensuplarına da bu yönde hareket etmelerini emretmişlerdir. Zira, kadının gebe kalmasından, doğacak çocuğun cinsiyetine, çocuğun ne kadar yaşayacağından ne zaman öleceğine kadarki tüm süreçlerin tanrı tarafından önceden kaderinde yazıldığı ve dolayısıyla bu sürece gölge düşürecek her tür müdahalelerden kaçınması gerektiği savlanır.

Nitekim özellikle kürtaj gibi günümüz modern toplumlarda doğurganlığı önlemeye dönük uygulamalarda dinin fazlasıyla etkili olduğunu ve inançlı kadınların bu yöndeki tutumlarında dini tutumun baskın geldiğini görmekteyiz. Kürtaj yaptırmanın dinen caiz olmadığını ve doğacak çocuğun hayatına kastedildiğini düşünen geniş bir kitle mevcuttur. Bu konuda yapılmış olan empririk bir araştırmada (Çavlin-Tezcan-Ergöçmen, 2012:56) kürtaj karşısında tavrın beslendiği en önemli kaynağın din olduğu ortaya çıkmıştır. Kendileriyle görüşülen kadınlar, bu uygulamanın günah olduğunu, tanrının gücüne gideceğini, istenmeyen gebelikler olsa bile nihai anlamda buna müdahalenin doğru olmadığını belirtmişlerdir.

Aynı araştırmada din korkusuyla kaderciliğin aslında iç içe geçtiğini ve bu konuda dindar kadınların daha muhafazakâr bir tutum takındıklarını görüyoruz. Çocuk doğurganlığına yönelik tıbbi müdahalelerin İslam'da da her ne kadar tartışmalı olsa da kesin bir biçimde yasaklandığını görüyoruz. Bazı İslam müçtehitleri, bu konularla ilgili gerek ayetlerin gerekse hadislerin net bir tavır ortaya koyduğunu, tıbbi ve zaruri gerekçeler dışında çocuk doğurganlığını önlemeye dönük her tür girişimin yasaklandığını iddia etmişlerdir (Tüfekçi, 2013:132). Aslında bu tür yasaklamaların altında yatan en önemli nedenlerden biri, genelde dinlerin özeldir de İslam'ın fetih ve cihat politikası olduğu söylenebilir.

Ataerkil kültürün egemen olduğu tarım toplumunda ortaya çıkan semavi dinlerin özellikle de Hristiyanlık ve İslam'ın evrensellik iddiasından hareketler yeryüzüne yayılma ve her yeri dindarlaştırma yönünde ciddi bir çabası olduğunu biliyoruz. O dönemin koşullarında savaşmak ve cihat etmek için özellikle erkek nüfusuna ihtiyaç duyulmuştur. Dolayısıyla dinler, dünyanın her köşe bucağına yayılmak için fetih hareketlerinde bulunmaya çalışmışlardır. İslam peygamberi ümmetinin sayıca çok olmanızla iftihar duyacağını söylerken, aslında İslam'ın her kıtaya yayılmasını arzulamıştır. Nitekim vefatından sonraki halifelik dönemlerinden başlamak üzere İslam dini uyguladığı cihat politikasıyla başta Ortadoğu ve Doğu Akdeniz olmak üzere birçok kıtaya yayılmayı başarmıştır.

Aynı şekilde Hıristiyanlık dini de İslam'dan geri kalan bir yanı olmamıştır. O da Ortadoğu'nun göbeğinde doğarken zaman içinde Kuzey Anadolu ve tüm Avrupa Kıtasına yayılmış, hatta coğrafi keşifler sırasında gemicilerin yanında gittikleri yerde bir kilise kurmak üzere rahipler de yollanmıştır. Sömürgecilik faaliyetleriyle beraber doruğa ulaşan bu dini yayılmacılık bugün Hristiyanlığın neden dünyanın en ücra bölgelerine kadar yayıldığını da göstermektedir. Haçlı seferleri, ve otuz yıl savaşları dahil ettiğimizde dünyada meydana gelen en büyük savaşların yine dinden kaynaklı savaşlar olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla en büyük hedefi dünyanın her yanına yayılmak olan dinlerin, bunu yapabilmeleri için çocuk doğurganlığını teşvik ettikleri ve bu konuda güçlü bir nüfusa sahip olmak istedikleri söylenebilir.

3. Araştırmanın Metodolojisi

3.1. Araştırmanın Amacı

Din, toplumsal yaşamda bireyin davranışlarını belirleyen ve etkileyen en önemli kurumların başında gelmektedir. Dini inanç ve tutumlar, bireyin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamında olduğu gibi onun aşk, evlilik ve boşanma gibi özel yaşamındaki tercihlerini, beklentilerini ve davranışlarını da şekillendirmektedir. Özellikle geleneksel değerlerin ve erkek egemen kültürün baskın olduğu toplumlarda dini normlar, birey açısından sadece bir inanç meselesiyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda onun evlilik ve aile yaşamında da etkili olabilmektedir. Dolayısıyla günümüz toplumlarında bireyin evlilik, eş seçimi, çocuk sayısı, çocuğa verilecek ismin ne olması gerektiği gibi daha çok aile içi ilişkileri ilgilendiren konularda dini inanç ve tutumların önemli oranda etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Kadın ve erkek ilişkilerinin problematik bir alan oluşturduğu geleneksel toplumlarda, tarih boyunca ataerkil kültürün de etkisiyle kadın kimliği, erkekler tarafından görünmez kılınmak veya gözlerden uzak tutulmak amacıyla toplumsal ve kamusal alanın dışına atılmaya çalışılmıştır. Yine tarih boyunca toplumsal mekânları özellikle de kamusalı kendine ait bir alan olarak inşa eden eril zihniyet, bu mekânlarda kadının cinselliğini, bedenini ve dolayısıyla da doğurganlığını dini referanslara başvurarak mümkünse denetlemeye, değilse baskılamaya hatta cezalandırmaya çalışmıştır. Bununla birlikte ataerki, aile yaşamında anne olan kadının statüsü ve daha da önemlisi doğurduğu çocuğun erkek olması, kadının toplumsal statüsünü artıran önemli bir faktördür. Bu noktada Özbay'ın da (1992:152) vurguladığı gibi;

"Erkek egemen normların geçerli olduğu toplumlarda kadınların toplumda var olma nedenleri doğurma kapasitelerine indirgenmiştir. Örneğin, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de kadın ve anne sözcükleri eş anlamda kullanılabilir. Böyle bir kültürel yapı içinde bir kadın için çocuksuz olmak son derece statü düşürücüdür: Çocuksuz kadın ya "evde kalmıştır" ya da "kısırdır". Her iki deyim de kadını aşağılamak için kullanılır. Böyle durumlarda genellikle kadının neden evlenmediği ya da kocasının kısır olup olmama olasılığı tartışılmaz. Durum adeta açıktır: Suçlu KADIN'dır!"

Toplumsal cinsiyetin annelik kavramı üzerinden tanımlandığı kültürlerde kadının doğurganlığı önemli olmakla beraber, esasen üzerinde durulan husus, kadının erkek çocuk doğurmasıdır. Bu açıdan kadının doğurganlığı, çocukların cinsiyeti ve çocuk sayısı halen geleneksel toplumlarda olduğu gibi modern olduğu düşünülen toplumlarda da önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel aile yapısı yanında modern aile biçiminin de görülmeye başlandığı ülkemizde, genellikle kadın ve erkek ilişkileri, özelde de kadının toplumsal kimliği, statüsü, anneliği ve doğurganlığı konusu halen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira kadının kendi kimliği ve bedeni üzerindeki tasarrufu halen tam olarak gerçekleşmemiştir.

Kadın kimliğinin erkek egemen kültür içinde baskılandığı Türkiye gibi birçok ülkede, kadınların çocuk sahibi olmak istemelerini gerektiren birçok neden bulunmaktadır. Bu nedenlerin başında da hiç şüphesiz ki kadının içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullar gelmektedir. Özellikle de tarımsal işgücünün yoğun olduğu, geniş aile tipinin görüldüğü ve aşiret yapısının hüküm sürdüğü bölgelerde çocuk doğurganlığını etkileyen yapısal koşullar içinde doğal olarak ekonomik faktörler ön plana çıkmaktadır. Çünkü erkek çocuk, sadece kadının doğurganlığını yani annelik statüsünü onaylamakla kalmaz, aynı zamanda hem aile için soyun devamını sağlamak, hem de geçimini idame ettirmek gibi bir rolü de olmuştur. Dolayısıyla kadının ev içinde çok çocuklu olması yanında özellikle de erkek çocuğa sahip olması, onun toplumsal ve ailesel saygınlığını artıran bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu özellikle beraber, kadın doğurganlığını etkileyen faktörler içinde tarih boyunca süregelen ve adeta toplumsal yapı, kurum ve değerlerin dokusuna işlenmiş olan dini inanç ve tutumlar da etkili olmaktadır. Dini inanç ve tutumların kadın kimliği ve bedeni üzerinde özellikle de doğurganlığı üzerindeki etkisini anlamaya dönük olan bu tez çalışmasında temel amacımız; yüksek öğrenim görmüş ve kendisini dindar bir kimlikle tanımlayan kadınların, annelik statüsünü sağlayan doğurganlığı nasıl algıladıkları, tanımladıkları, bu algılama, tanımlamada hangi referansları, kavramları ve ne tür bir dil ve söylem kullandıklarını ortaya koymaktır. Bunun yanında tezde, kadının aile içerisinde kendi bedeni üzerindeki tasarrufunun ne kadar geçerli olduğu, genelde aile kurumuna özelde de anneliğe, cinselliğe, çocuk yapmaya,

çocuk sayısına, çocuğa verilecek isme, gebeliği önleme yöntemlerine ve kürtaja bakışı gibi konularda sahip olduğu dini inanç ve öğretilerin ne kadar etkili olduğu sorularına cevap aranmaya çalışılacaktır.

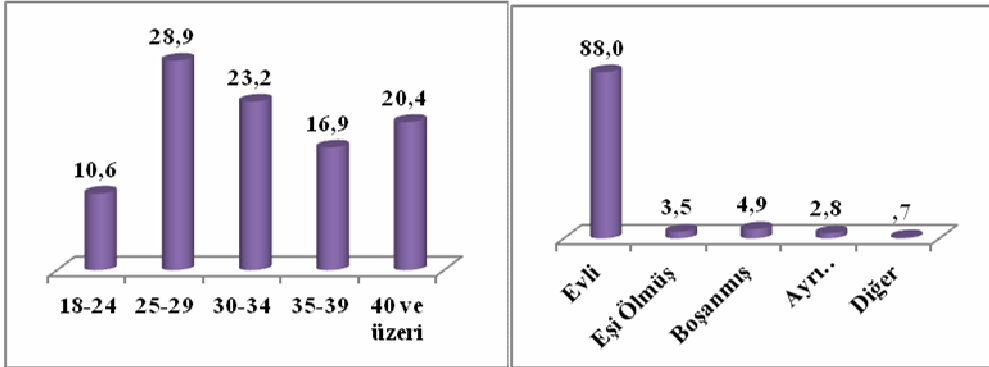
3.2. Araştırmanın Yöntemi

Yükseköğrenim görmüş olan ve kendisini dindar bir kimlikle tanımlayan kadınların özel yaşamlarında özellikle de doğurganlıklarıyla ilgili kararlarda sahip oldukları dini inanç ve tutumlarının etkisi olup olmadığını anlamaya dönük bir amacı içeren bu çalışma, genel olarak kadın, din ve toplum ilişkisini ele almaktadır. Araştırma Van il merkezinde gerçekleştirilmiş olup, kartopu örneğinden hareketle kendilerine ulaşılan ve kendisini dindar olarak tanımlayan 136 kadınla toplamda 46 kapalı uçlu sorudan oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Yüz yüze gerçekleştirilen bu anket formunda genel olarak kadınların, sosyo-demografik özellikleri, doğurganlığa ve toplumsal cinsiyete dair algıları ölçülmeye/anlamaya çalışılmıştır.

3.3. Araştırmanın Bulguları ve Analizi

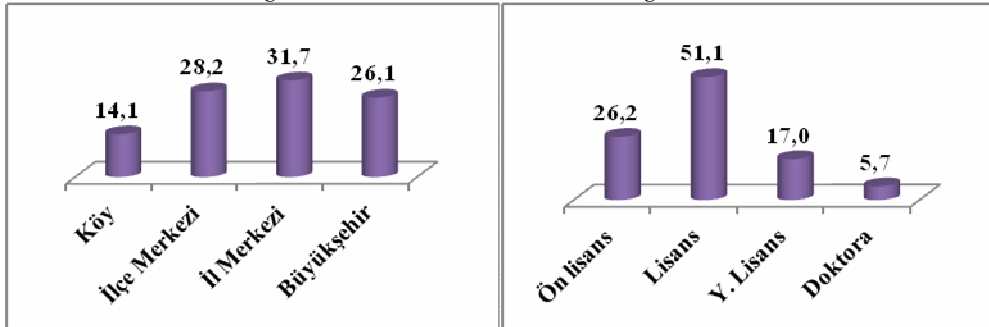
Bu bölümde, Van il merkezinde araştırmaya dâhil olup, anketlere cevap veren dindar kadınların; demografik, sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerini/durumlarını gösteren frekans dağılımının bulgularına ve bu bulgulardan hareketle dini inanç ve tutumların, yükseköğretim görmüş dindar kadınların doğurganlık deneyimleri üzerindeki etkisini anlamaya dönük ilişkisel ve yorumsal değerlendirmelere yer verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Yaş ve Cinsiyet Durumlarını Gösteren Frekans Dağılımı

Araştırmaya katılan görüşmecilerin yaş dağılımına bakıldığında, katılımcıların %52.1'i 25-34 yaş aralığında oldukları görülmektedir. 18-24 yaş aralığındakilerin oranı %10.6'ı iken, 40 ve üzerindeki yaş oranı %20.4'tür. Görüşmecilerin yaş oranının yüksek olmasının temel nedeni, örneklem grubunun sadece evli kadınlardan oluşmasıdır. Grafik 2'de katılımcıların %88.0'nin "evli", %3.5'inin "eşi ölmüş" ve %2.8'inin de "ayrı yaşıyor" oldukları görülmektedir.

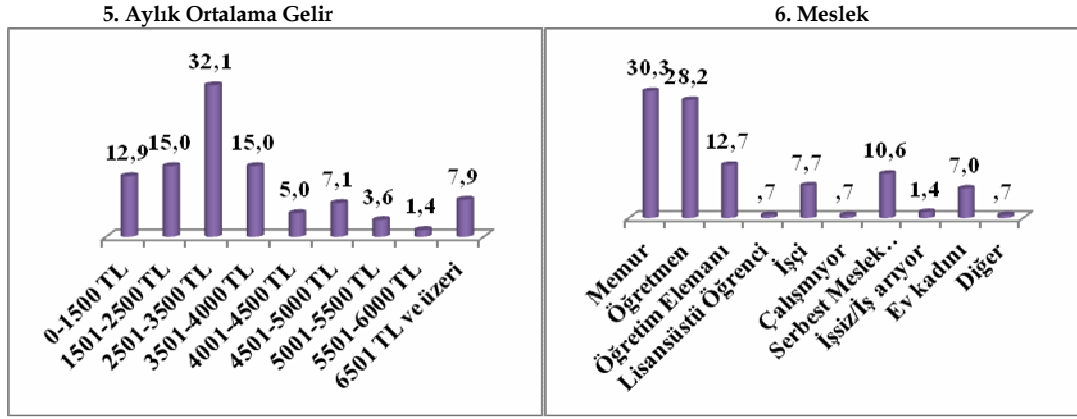
Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Doğum Yerleri ve Eğitim Durumlarını Gösteren Frekans Dağılımı

Örneklem grubumuza dâhil olup anketlere cevap veren görüşmecilerin %31.7'sinin "il Merkezi'nde", %28.2'sinin "ilçe Merkezi'nde", %26.1'inin "Büyükşehir" ve %14.1'nin de "köy" de doğdukları görülmektedir. Araştırmamızı yükseköğrenim görmüş dindar kadınlar kapsadığı için doğal olarak eğitim durumu en az üniversite mezunları oluşturmaktadır. Tablo 4'de, görüşmecilerin %51.1'i "lisans mezunu", %26.2'si "ön lisans mezunu", %17.0'ı "yüksek lisans" ve %5.7'si de "doktora" düzeyinde eğitilmiş oldukları görülmektedir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Ortalama Gelirlerini ve Meslek Durumlarını Gösteren Frekans Dağılımı

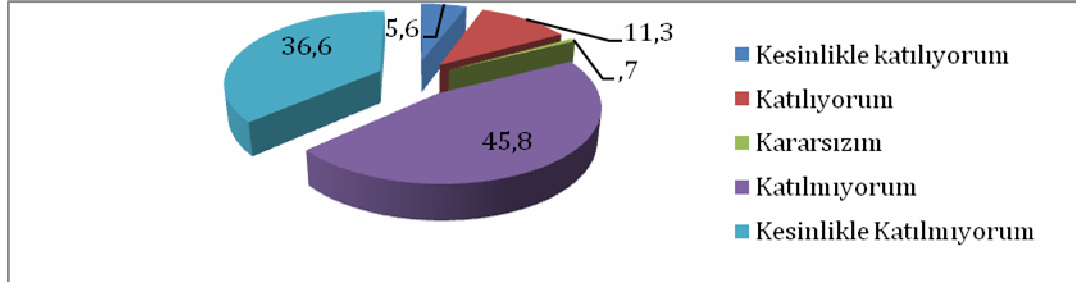

Grafik 5'te görüldüğü üzere katılımcıların aylık ortalama gelirlerine bakıldığında, iki farklı tabloyla karşılaşmaktayız. Birincisi, ortalama geliri "0-3500 TL" arasında olanların oranı % 60.0 iken, aylık ortalama gelirleri "3501-6501 TL" arasında olanların oranı ise %40'tır. Bu veriler bize, araştırmaya katılan yükseköğrenim görmüş dindar kadınların genellikle orta ve alt sınıftan oldukları görülmektedir. Nitekim tablo 6'da mesleki durumlarına bakıldığında benzer bir tablonun ortaya çıktığı görülmektedir. Öğretmen, memur ve öğretim elemanı olanların toplam oranı 71.2'dir. Lisansüstü öğrenci, çalışmıyor, işsiz/iş arıyor ve ev kadını olanların toplam oranı da 8.4'tür. İşçi olanların oranı %7.7 iken, serbest meslek (doktor, avukat, mühendis vb.) grubundakilerin oranı ise 10.6'dır.

Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Algılarıyla İlgili Anket Verileri

Tablo 1. Araştırmaya Katılanlardan; "Ev İşlerini Kadınlar Yapmalıdır" ve "Kadınlar Eşlerine Danışarak Karar Almalıdır" Deyenleri Gösteren Frekans Dağılımı

1. Ev İşlerini Kadınlar Yapmalıdır.

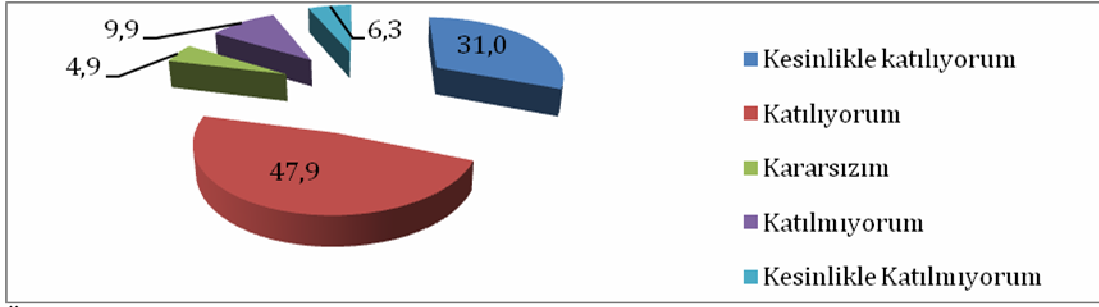

Bu bölümde dindar ve eğitilmiş kadınların toplumsal cinsiyetin ve toplumda kadının rol ve statüsünün nasıl olduğu veya nasıl olması gerektiği konularındaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla sorular sorulmuş ve sorulara verilen cevaplardan hareketle sosyolojik analizler yapılmıştır. Dindar kadınların, bir yandan dini inançlarının öngördüğü biçimde günlük yaşama katılmalarının, diğer yandan yükseköğrenim görmüş olmalarından kaynaklı seküler yaşam biçimini sürdürmeye çalışmalarının yarattığı ikilemde kadının sosyal, ekonomik ve siyasal alandaki düşüncelerinde farklılık gözlenmiştir.

Tablo 1'de "ev işlerini kadınlar yapmalıdır" yargısına dindar kadınların %45.8'i "katılmıyorum", %36.6'sı "kesinlikle katılmıyorum", %11.3'ü "katılıyorum" ve %5.6'sı da "kesinlikle katılıyorum" cevabını vermiştir. Bu sonuçlar, dindar kadınların dindarlıklarına rağmen yükseköğrenim görmüş olmalarından dolayı ev işlerinin sadece kadınlara yüklenmesini doğru bulmadıklarını göstermektedir. Araştırmaya dahil olan kadınların genellikle memur, öğretmen veya öğretim elemanı olması, çalışan kadınların, kadının toplumsal rol ve statüsü konusunda geleneksel ve dini bir bakıştan uzaklaşmalarını sağlamıştır.

Görüşmecilerin %80'inden fazlasının ev işlerini sadece kadının yapması gerektiği fikrini reddetmeleri, onların dindar kimliklerinden çok eğitilmiş kimlikleriyle açıklanabilir. Diğer bir deyişle dindar kadınlar, toplumda geleneksel ve dini öğretilerin ortaya koyduğu cinsel ayrımcılığı kabul etmedikleri gibi, kadının kamusal ve özel yaşamda olduğu kadar mesleki ve iş yaşamında da sınırlandırılmalarını, bununla beraber, dinin kadının özgürlük alanını ve onu daha çok ev işleriyle ve çocuk bakmayla sınırlandıran yaklaşımını doğru bulmamaktadır.

2. Kadınlar Eşlerine Danışarak Karar Almalıdır.

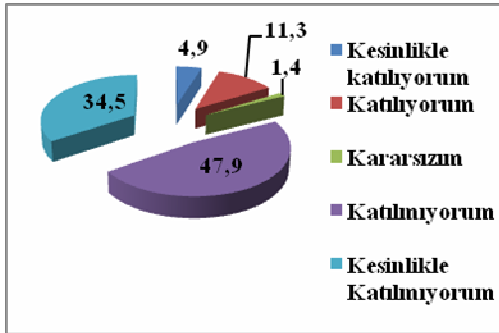

Öte yandan “kadınlar eşlerine danışarak karar almalıdır” yargısına katılanların oranlarına bakıldığında %47,9’unun “katılıyorum”, %31,0’i “kesinlikle katılıyorum”, %9,9’u “katılmıyorum”, %6,3’ü “kesinlikle katılmıyorum” ve %4,9’u “kararsızım” cevabını vermiştir. Toplamda bakıldığında dindar kadınların %80’ine yakınının, kadınların günlük yaşamlarında karar verirken bunu eşlerine danışarak yapmalıdır yargısını taşıdıklarını görmekteyiz. Bu durum, söz konusu kadınların hem kadın erkek ilişkilerine, hem de kadının toplumsal rol ve statüsüne yönelik tutumunu da ortaya koymaktadır.

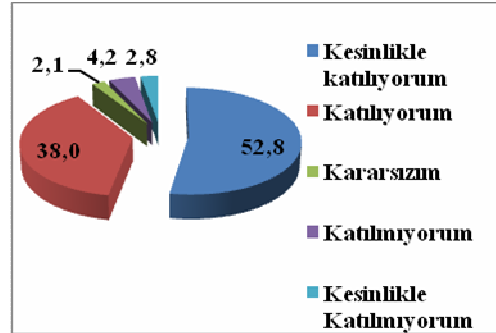
Ayrıca, kadının eğitim düzeyi yüksek olmasına rağmen kendi yaşamına ilişkin karar alma konusunda bağımsız davranmamaktadır. Bunun en önemli nedeni kadının geleneksel eril kültür içinde yetişmelerinden kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi kadınlar, gerek bireysel gerekse aile içinde kendi başlarına karar verme noktasında çok fazla özgür olamamıştır. Eğitimli olsa bile bu durum çok fazla değişmemektedir. Tablo2’den anlaşıldığı üzere dindar kadınlar yükseköğrenim görmüş olmalarına karşın, aile içinde bir karar verilmesi gerektiğinde bunu tek başlarına verememekte ve eşlerine danışarak karar vermenin daha doğru olacağını düşünmektedirler.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanlardan; “Çocukların Bakımını Kadınlar Üstlenmelidir” ve “Kadınlar İş Yaşamında da Çalışabilmelidir” Diyenleri Gösteren Frekans Dağılımı

3. Çocukların Bakımını Kadınlar Üstlenmelidir.

4. Kadınlar İş Yaşamında da Çalışabilmelidir.

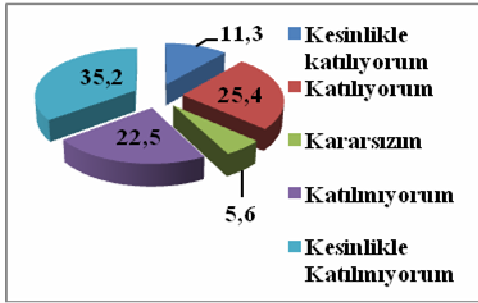
Görüşmecilerin toplamda %82,4’ü “çocukların bakımını kadınlar üstlenmelidir” yargısına katılmamaktadır. %11,3’ü “katılıyorum” ve %4,9’u ise “kesinlikle katılıyorum” cevabını vermiştir. Tablo 1’i doğrulayacak biçimde kadınlar, sadece ev işleri konusunda değil, aynı zamanda sadece kadınların çocuk bakımını üstlenmeleri gerektiği fikri de kabul etmemiştir. Yukarıda da vurgulandığı üzere, araştırmaya dâhil olan kadınlar, ev ve iş yaşamında kadın ve erkek ayrımını kabul etmemektedir. Kadınların bu konudaki tutumlarını, onların dindarlıkları değil, eğitimli ve çalışıyor olmaları belirlemektedir. Çünkü çalışma yaşamına katılan kadınlar, ev işlerinde olduğu kadar çocuk bakımı ve yetiştirilmesi konularında da eşlerinden destek beklemektedirler.

Kadınların iş yaşamına katılmaları konusunda sorulan soruya, katılımcıların %90,8’i olumlu cevap vermiştir. Oysa genellikle tek tanrılı dinlerde, özelde de bazı dini öğretilerde, kadının kamusal alana ve iş yaşamına katılması uygun bulunmamaktadır. Fakat araştırmaya dâhil olan kadınlar, bu konuda farklı düşünmektedirler. Görüşmeciler, kadınların özel alana hapsedilmemesi gerektiğini, erkekler gibi yaşamın her alanında bulunmalarının ve çalışmalarının doğal olduğunu ifade ederek, çalışma hayatında daha demokratik bir bakış açısı sergilemişlerdir.

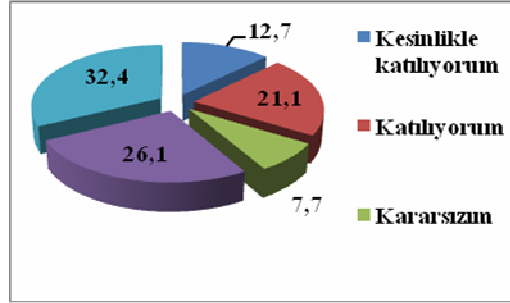
Katılımcıların Doğurganlığa İlişkin Algılarıyla İlgili Anket Verileri

Tablo 1. Araştırmaya Katılanlardan; "Doğurganlık, Kadın Olmanın İspatıdır" ve "Doğurganlık, Kadının Toplumdaki Statüsünün Göstergesidir" Deyenleri Gösteren Frekans Dağılımı

1. Doğurganlık, Kadın Olmanın İspatıdır.

2. Doğurganlık, Kadının Toplumdaki Statüsünün Göstergesidir.

Dindar kadınların doğurganlığa, doğum kontrolüne, aile planlaması ve üreme sağlığına ilişkin düşünceleri, onların "kadınlık" ve "annelik" statüsü konusundaki tutumlarıyla doğrudan ilişkilidir. Zira doğurganlık, özellikle geleneksel ve dindar toplumlarda kadına "annelik" gibi son derece ayırıcı bir statü sağlamaktadır. Bunun yanında anneliğe yüklenen kutsal değerler, tek tanrılı dinlerin tümünde görüldüğü için bu dinler, kadının çocuk doğurmasını sadece arzu etmemiş, aynı zamanda özendirilmiş ve desteklemiştir. İslam'da özellikle ümmetin (inananların) çoğalması ve Müslümanların gerek Musevililerden gerekse Hıristiyanlardan daha fazla olması istenmiştir.

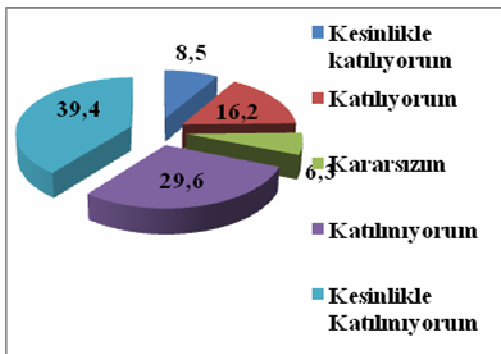
Araştırmanın Tablo 1'e bakıldığında, doğurganlığı kadın olmanın ispatı olarak görenlerin toplamdaki oranı %36.7 iken bu yargıya katılmayanların toplamdaki oranı %57.7'dir. Bu yargıya görüşmecilerin %25.4'ü "katılıyorum", "%5.6'sı da "kararsızım" cevabını vermiştir. Bu cevaplar bize, kadının ayırıcı özelliği olan doğurganlığın dindar kadınların önemli bir kesimi tarafından kadınlığın belirleyici bir ölçütü ya da özelliği olarak görülmediğini göstermektedir. Zira geleneksel ve dindar toplumlarda kadın olmak, daha çok çocuk yapma veya yapabilme potansiyeliyle ilişkilendirilmiştir. Her ne sebeple olursa olsun şayet bir kadın çocuk doğurmuyor ya da doğuramıyorsa, o kadın, sağlıklı bir kadın olarak görülmez.

Ayrıca tablo bize, kadın olmanın ölçütünün doğurganlık olduğunu düşünenlerin sayısının da hiç de azımsanmayacak oranda olduğunu da göstermektedir. Nitekim bu görüşe katılanların toplamdaki oranı %36.7'dir. Araştırmaya katılan her üç kişiden birinin bu şekilde düşünmesi ilginç ve dikkate değerdir. Dolayısıyla genel olarak bakıldığında dindar kadınların önemli bir kısmı doğurganlığı kadınlıkla ilişkilendirmezken, azımsanmayacak oranda bir kesim de bunu kabul etmeyerek geleneksel bir bakış açısı ortaya koymuştur.

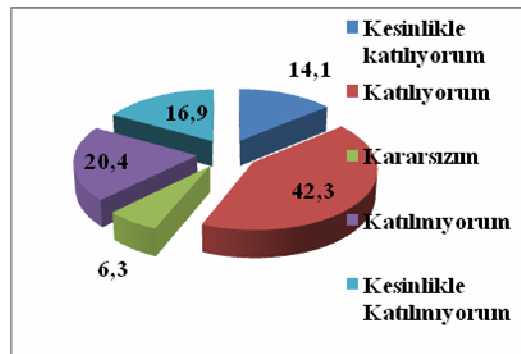
Doğurganlığın kadının toplumdaki statüsünün göstergesi olduğunu düşünenlerin toplamdaki oranı %33.8, bu görüşe katılmayanların toplamdaki oranı %58.5 ve "kararsızım" diyenlerin oranı %7.7'dir. Araştırma örnekleminde yer alıp sorulara cevap veren dindar kadınların aynı zamanda çalışan kadınlar olmaları nedeniyle doğurganlığı kadının toplumsal statüsü olarak görmemektedirler. Dolayısıyla dindar bir kimliğe sahip olsalar da söz konusu kadınların hem eğitilmiş ve belli bir mesleği olmaları dolayısıyla iş yaşamında olmaları nedeniyle doğurganlığı kadının statüsü olarak görmemelerini sağlamaktadır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanlardan; "Doğurganlık, Kadının Evliliğinin Garantisidir" ve "Doğurganlık, Kadının Ailenin Soyunu Devam Ettirmesidir" Deyenleri Gösteren Frekans Dağılımı

3. Doğurganlık, Kadının Evliliğinin Garantisidir.

4. Doğurganlık, Kadının Ailenin Soyunu Devam Ettirmesidir.

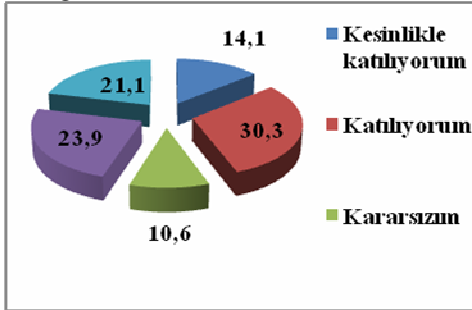

Dindar kadınların doğurganlık, kadın ve evliliğe dair düşüncelerine baktığımızda, kadınlar arasında doğurganlığın genellikle kadın evliliğinin bir garantisi olarak görülmediği yargının baskın olduğunu görmekteyiz. Nitekim bu düşünceye katılmayanların toplamdaki oranı %66'dır. Aksi görüş beyan edenlerin toplamdaki oranı ise, %24,7'dir. Dolayısıyla eğitilmiş dindar kadınların önemli bir kısmı, bir önceki tablo 1'de de görüldüğü gibi (%36,7), kadının ayırıcı özelliği olarak doğurganlığı aynı zamanda kadın olmanın ve onun evliliğinin bir güvencesi olarak görmemektedir.

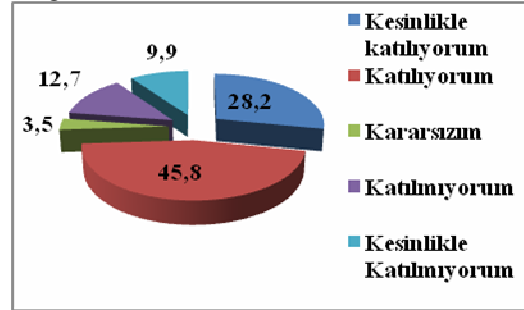
Dindar olmalarına karşın kadınların doğurganlığı, kadınlık statüsünün bir göstergesi ve onun ölçütü olarak görmemelerinin en önemli nedeni, yükseköğretim görmüş, çoğunlukla mesleği olan ve çalışan kadın olmalarıyla ilişkili olabilir. "Doğurganlık, kadının ailenin soyunu devam ettirmesidir" diyenlerin toplamdaki oranı %56,4 iken bu görüşe katılmayanların toplamdaki oranı ise %37,3'tür. Kadının ailenin neslini devam ettirmede doğurganlığının çok önemli bir faktör olduğunu düşünenlerin oranı, bu yargıya katılmayanların oranının neredeyse iki katıdır. Araştırmaya katılan dindar kadınların üçte ikisi, soyun devamı olarak kadının doğurganlığı önemsemekte ancak üçte biri bu şekilde düşünmemektedir. Dindar kadınlar, doğurganlığı ailenin soyunun devam ettirmesi olarak algılayarak geleneksel bir bakış açısı ortaya koymuşlardır.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanlardan; "Doğurganlık, aile birliğinin teminatıdır" ve "Doğurganlık kadının annelik statüsünü kazanmasıdır" Diyenleri Gösteren Frekans Dağılımı

5. Doğurganlık, Aile Birliğinin Teminatıdır

6. Doğurganlık Kadının Annelik Statüsünü Kazanmasıdır.

Tablo 3'te "doğurganlık, aile birliğinin teminatıdır" diyenlerin toplandaki oranı % 44,4'iken, bu görüşe katılmayanların toplamdaki oranı ise %45'dir. "Kararsızım" diyenlerin oranı da %10,6'dır. Bu veriler, dindar kadınların doğurganlıkla aile kurumu arasındaki ilişkilere nasıl baktıklarını da göstermektedir. Diğer bir değişle dindar kadınların ezici bir çoğunluğu, bir önceki tabloda da ortaya çıktığı gibi nasıl ki doğurganlığı, kadınlık statüsünün veya kadın evliliğinin bir güvencesi olarak görmüyorlarsa aynı şekilde doğurganlığı aile birliğinin de tek teminatı olarak görmüyorlar. Dindar kadınların neresine yarısına yakını doğurganlığı, kadın olmanın önemli ve ayırıcı bir özelliği olarak görse de, bu ayırıcı özelliğinin aile kurumunun güvencesi olarak da görmemektedirler.

Bu türden bir görüşün baskın olmasının muhtemel nedeni, söz konusu kadınların eğitilmiş, meslek sahibi ve dolayısıyla çalışıyor olmalarıdır. Tablo 6'da "doğurganlık, kadının annelik statüsünün göstergesidir" diyenlerin toplamdaki oranı %74'dür. Bu görüşe katılmayanların toplamdaki oranı %22,6'dır. %3,5'lik bir kesim de "kararsızım" cevabını vermiştir. Bu cevaplardan hareketle dindar kadınların gerek kadınlık, gerekse de annelik statüsüne yönelik tutumlarında ciddi bir farklılığın olduğu söylenebilir. Şöyle ki, tablo 1'de; doğurganlığı, kadın olmanın ispatı olarak görenlerin toplamdaki oranı %36,7 iken, bu tabloda, doğurganlığı, kadının annelik statüsünün göstergesi olarak yorumlayanların toplamdaki oranı %74'dür.

Diğer bir değişle dindar kadınların üçte biri, doğurganlığı kadın olmanın bir ölçütü olarak düşünürken, dörtte üçü de doğurganlığı, kadının anneliğinin ölçütü olarak değerlendirmişlerdir. Bu farklılık bize, dindar kadınların doğurganlığın kadınlık ve annelik statüsü açısından farklı yorumladıklarını göstermektedir. Söz konusu kadınlar, doğurganlığı kadın olmak için ya da kadınlık statüsü için çok önemli bulmazken, annelik statüsü için çok önemli bulmaktadır. Buradan da dindar kadınların doğurganlığa attikleri değer de ortaya çıkmaktadır. Anneliğin kadın olmanın göstergesi olarak ele alınması, dindar kadınların her ne kadar yükseköğretim görmüş, dolayısıyla eğitilmiş, meslek sahibi ve çalışan olmasına rağmen hala ataerkil toplumun kadına ve anneliğe yönelik bakışının etkisinde olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Kadının kendi bedeni üzerinde hiç bir söze ve hakka sahip olmadığı geleneksel ve dinsel toplumlarda doğurganlık, üretici olan kadının hem erkeğe göre gücünü hem de erkek tarafından bu gücün sürekli baskılanması sonucunu doğurmuştur. Erkek, istediği kadar çocuğa sahip olmaya, mümkünse aynı anda birkaç kadınla evlenerek kadın üzerinde daha fazla tahakküm kurmaya çalışmıştır. Kadının sadece özgürlüğü üzerinde değil, aynı zamanda bedeni üzerinde de muktedir olmaya çalışan bu eril zihniyet, bu

tasarrufunu meşrulaştırmak için de sürekli dini öğretilere başvurmuştur. Dinsel öğreti ve inançların genellikle kadına karşı erkeği öne çıkararak yaklaşımını ve haklar konusunda kadını ikincilleştiren tutumunu bu anlamda değerlendirmek gerekir.

Geleneksel, dinsel düzenlerin ve eril kültürün, doğurganlık başta olmak üzere kadının kimliği ve bedeni üzerindeki tahakkümünü kırmaya dönük ilk çabalar, feminist hareketlerden gelmiştir. Kadınların haklarını ve var olan eşitsizlikleri ortadan kaldırılmayı amaçlayan bu hareketler, kitlesel düzeyde gerçekleşen örgütlenmelerle önemli başarılar elde etmiştir. Feminizm, bir yandan eril zihniyet tarafından oluşturulan egemen kültürün kadını aşağılayan, onu öteleyen, sınırlandıran, pasivize eden, kendi bedeni üzerinde söz söyleme hakkından mahrum bırakan ve sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamdan dışlayan pejoratif bakış açısını kırmaya, diğer yandan erkeklerle beraber dünyanın yarısını oluşturan kadınların eşit haklara sahip olması ve özgürlüğüne kavuşması noktasında mücadele etmiştir.

Feminizmin sadece bir ideoloji olarak değil, tüm dünyada erkek egemen kültüre karşı bir başkaldırı hareketi olarak öne çıkmasıyla beraber kadınlar, toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamda önemli başarılar elde etmiştir. Kadın hareketleri, toplumsal açıdan örgütlenmeye başlamış ve var olan düzeni kitlesel düzeyde gerçekleştirdiği etkinliklerle değiştirmeye başlamıştır. Bu değişim, başta Kıta Avrupa'sı olmak üzere Anglosakson toplumlarında daha hızlı yaşanırken, dünyanın geri kalan bölgelerinde de etkisini sürdürmüştür. Feminist hareketlerle beraber özellikle II. Dünya Savaşından sonra kadın doğurganlığı, nüfus politikaları ve aile planlaması gibi konular, tüm dünyada önemli bir konu olarak demografik araştırmaların nesnesi olmaya başlamıştır.

Nüfusun gittikçe artmaya, aynı oranda doğal kaynakların azalmaya ve tüketimin bir toplumsal yaşam biçimi haline almaya başlamasıyla nüfusun kontrol edilmesi fikri küresel düzeyde ve devlet politikalarıyla hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Özellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan toplumlarda Batı'nın da desteğiyle nüfus politikaları, uzun yıllar devlet eliyle uygulanmış, ancak her tür önleme rağmen bu konuda başarılı olunamamıştır. Türkiye'de de aile planlaması ve üreme sağlığı, kalkınma planları dâhilinde ele alınmış ve devlet kurumları nüfusu azaltmak yönünde bazı uygulamalarda bulunmuştur.

Dünyada nüfus politikalarına bakıldığında Çin ve Hindistan gibi ülkeler, nüfus artışını azaltmak için doğurganlığı sınırlandırmaya, İskandinavya ve bazı Avrupa devletleri de yaşlanan ve tüketici hale gelen demografik yapıyı değiştirmek için doğurganlığı teşvik etmeye çalışmaktadırlar. Bu anlamda ülkelerin sahip olduğu sosyal ve ekonomik koşullar onların nüfus politikalarını da belirlemektedir. Ancak genel olarak bakıldığında dünyada hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelere küresel kapitalizmin gelişmesi/genişlemesi, toplumları aşırı tüketimcilığe sevk etmesi ve bunun karşılığı olarak dünyanın sınırlı orandaki yeraltı ve yerüstü kaynaklarının bitme noktasına gelmesiyle nüfusun azaltılması yönündeki eğilim artmaya başlamıştır.

Elde edilen verilerden hareketle araştırmada öne çıkan ve hem bu çalışmanın özgünlüğü açısından dikkat çeken hem de araştırmanın problemlerine cevap niteliği taşıyan en önemli tespitler de şunlardır:

1. Yükseköğrenim görmüş ve kendisini dindar olarak tanımlayan kadınların dini inanç ve tutumlarının doğurganlıkları üzerinde çok fazla bir etkisi olmadığını ve bu konuda dinin öğretilerini referans almadıklarını söylemek mümkündür. Kadınlar gerek özel yaşamlarında, gerekse doğurganlıkları ile ilgili tercihlerinde geleneksel ve dini çerçeveden uzak bir tavır sergilemişlerdir.

2. Örneklem grubunu oluşturan yükseköğrenim görmüş dindar kadınlar, genellikle tanışarak/anlaşarak ve de eşleriyle herhangi bir akrabalık bağı olmadan evlendikleri ve aynı zamanda eğitilmiş ve meslek sahibi oldukları için doğurganlıklarıyla ilgili karar verirken çevrenin etkisinden uzak, bireysel bir biçimde davrandıkları ve çocuk sahibi olmada eşlerinin görüşlerini dikkate alarak hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

3. Yükseköğrenim görmüş ve kendisini dindar olarak tanımlayan kadınların çocuk sahibi olmak istemelerinin ardında yatan en önemli neden "evlat sevgisi" dir. Evlat sevgisi aslında annelik ideolojisiyle doğrudan ilişkilidir. Annelik ideolojisi, aslında toplumda kadına bir statü olarak sunulan anneliğin ve annelik sevgisinin içgüdüsel bir kökeni bulunmadığını, toplumun yarattığı bir ürün olduğunu iddia eder ki, söz konusu kadınların evlat sevgisinden kastettikleri tam da budur.

4. Kadınların ezici bir çoğunluğu, eğitilmiş olmalarına karşın doğurganlıklarıyla ve aile planlamasıyla ilgili herhangi bir eğitim almadıkları, doğum kontrol yöntemine karşı olmadıkları, bu konuda "geri çekme" gibi bazı geleneksel uygulamalara başvurdukları veya herhangi bir doğum kontrolü yönetimini uygulamadıkları anlaşılmıştır. Ayrıca kadınlar kendilerinden çok eşlerinin korunmaya çalıştığını belirtmişlerdir.

5. Yükseköğrenim görmüş olan ve kendisini dindar olarak tanımlayan kadınlar, kürtaja karşı muhafazakâr bir tutum takınarak olaya dini bir çerçeveden bakmışlardır. Zira nerdeyse araştırmaya katılan her dört kadından üçü, kürtajın dinen günah olduğunu, hukuken de yasaklanması gerektiğini, ancak dini

açından gerekli olursa yapılabileceğini belirtmişlerdir. Aynı şekilde her dört kadından ancak biri, kürtajın kadının kendi bedeni üzerindeki bir tercihi olduğunu ya da çiftlerin tercihleriyle ilgili bir konu olduğunu düşünmektedir. Bu sonuçlar, yükseköğrenim görmüş olmalarına karşın dindar kadınların kürtaja sıcak bakmadıkları gibi söz konusu kürtaja dini öğretiler temelinde yaklaştıklarını göstermektedir.

6. Örneklem içinde yer alan ve yükseköğrenim görmüş olan dindar kadınların aile kurumuna ve anneliğe ayrı bir değer attedikleri anlaşılıyor. Zira kadınlar, çoğunlukla doğurganlığı annelik statüsünün bir göstergesi olarak ele almakta ve anneliğe dini bir açıdan yaklaşarak kutsallık atfetmektedirler.

7. Dindar kadınlar, gerek ev ve iş yaşamında, gerekse çocuk bakımı ve yetiştirilmesinde kadınlar kadar erkeklerin de sorumluluk alması ve söz konusu işlerin sadece kadına yüklenilmemesi gerektiğine inanmaktadırlar. Kadınlar bu konuda geleneğin ve dinin kadına yüklediği rol ve statülere karşıt bir tutum içinde olup, kadınların siyasette de yer almasını, karma eğitimin yapılmasını, kadın ve erkeğin mirastan eşit pay almasını ve eşit işe eşit ücret alınması gibi konuları savunmaktadırlar.

8. Bu araştırmada ortaya çıkan en önemli sonuç, dindar kadınların genelde doğurganlık özelde de kendi doğurganlık deneyimleriyle ilgili algıları dini öğretiler belirlememektedir. Söz konusu kadınlar, kürtaj dışında kadının kendi bedeni üzerindeki tasarrufu, kadın erkek ilişkileri, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma ve mülkiyet edinme gibi konularda modern ve demokratik bir tutumu yeğledikleri görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ALANUR, Çavlin; Sabahat Tezcan; Banu Ergöçmen (2012). "Kadınların Bakış Açısından Kürtaj", *Nüfusbilim Dergisi*, S. 34, 2012, (51-67).
- BERGER, L. Berger (2015)., *Kutsal Şemsiye* (Çev.A.Coşkun), İstanbul: Rağbet Yayınları.
- MARDİN, Şerif (1992). Mardin, *Din ve İdeoloji*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖZBAY, Ferhunde (2005). "Türkiye'de Doğurganlığı Belirleyen Ara Değişkenler: Yakın Döneme Bakarken", *Nüfusbilim Dergisi*, S. 27, 67-84.
- TÜFEKÇİ, İbrahim (2013). "İslam Hukukuna Göre Gebeliğin Sonlandırılması", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 45, (111-154).